

Asia: VN/9812/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveydensuojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta

Laki kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Kuolemasta ilmoittaminen, kuoleman toteaminen ja kuolleen hautaaminen

Vainajan omaisten ja muiden läheisten tunteiden kunnioittaminen sekä sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin edistäminen kuuluvat sosiaali- ja terveystoimeen

Hallitus on nyt antanut esityksen eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveydensuojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta. Uudistusesityksissä ei kuitenkaan muuten kiinnitetä huomiota vainajan omaisten ja muiden läheisten sosiaaliseen ja henkiseen hyvinvointiin liittyviin näkökohtiin. Uskonottomien ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä Vapaa-ajattelijain Liitto ry kiinnittää huomiota eräisiin ongelmiin ja esittää niihin eräitä kehittämistoimia.

Taustaa

Suomessa kuolee vuosittain noin 50 000 ihmistä. Hautauksesta säädetään hautaustoimilaissa (457/2003). Vainajan ruumiin käsittelystä on voimassa olevassa lainsäädännössä vain vähän säännöksiä. Hautaustoimilain (457/2003) 2 §:n mukaan vainajan ruumis on ilman aiheetonta viivytystä haudattava tai tuhkattava. Vainajan ruumista ja tuhkaa tulee käsitellä arvokkaalla ja vainajan muistoa kunnioittavalla tavalla. Terveystoimilain (1280/1994) on eräitä säännöksiä vainajan ruumiin käsittelystä. Asetuksen 41 §:n mukaan muualla kuin sairaalan tiloissa ruumis on säilytettävä asianmukaisessa tiiviissä arkussa tai vastaavassa ennen hautaamista. Ruumiin kuljettaminen on sallittua vain siihen tarkoitukseen varatussa kulkuneuvossa. Kuolemaa koskeva lainsäädäntö on vanhahkoa.

Vainajan ruumiin käsittelyyn liittyvät seikat ovat myös merkityksellisiä ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen kannalta, sillä vainajan ruumiin asianmukainen ja kunnioittava kohtelu ovat osa ihmisarvon kunnioittamisen toteutumista. Hallituksen esityksessä hautaustoimilain (HE 204/2002 vp) todetaan säännöksen suojelukohteena olevan ennen kaikkea vainajalle läheisten ihmisten tunteet ja ihmisten käsitys siitä, miten vainajiin tulee suhtautua.

Perustuslain säännös ihmisarvon loukkaamattomuudesta ulottaa täten vaikutuksensa laajemmalle kuin elossa olevien ihmisyksilöiden kohteluun. Voidaankin katsoa, että vainajan varsinaisen perusoikeussubjektiuden päättymisestä huolimatta, hänellä voidaan katsoa olevan perusoikeussubjektiuteen osittain rinnastettava asema, joka aiheutuu vainajan omaisten perusoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamisen vaatimuksen heijastumista. Näin ollen vainajan niin sanottuja perusoikeuksia suojaamalla pyritäänkin välillisesti vahvistamaan omaisten oikeuksien toteutumista.

Hautaustoimessa vakavia syrjintäongelmia

Hautaustoimeen liittyy paitsi hautausmaiden ja krematorioiden ylläpito sekä vainajien arkkuhautauksen, tuhkauksen ja tuhkan kätkemisen käytännön organisointi myös vainajan omaisten ja muiden läheisten tunteiden kunnioittaminen, heidän sosiaalisen ja henkisen hyvinvointinsa ja terveytensä edistäminen.

Vainajien lähiomaisten henkiseen, psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyy kysymys hautajaisista, erityisesti niiden seremoniallinen osuus sekä hautajaisten logistiikka ja infrastruktuuri hautaustoimessa. Valitettavasti uskonnottomia ja muita evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumattomia syrjitään hautaustoimessa ei-kirkollisten hautajaistilaisuuksien järjestämismahdollisuuksissa.

Hautaustoimilaki säätelee yleisen hautaustoimen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien tehtäväksi. Hautaustoimen lainsäädäntöä käsitellään kirkollisasioiden kautta opetus- ja kulttuuriministeriössä, vaikka asiallisesti se kuuluisi sosiaali- ja terveystoimen toimipiiriin. Hautaustoimeen tulee alkaa tarkastella kirkollisasioiden sijaan sosiaali- ja terveystoimen osana vainajan omaisten psykososiaalista hyvinvointia ja terveyttä edistäen.

Hautaustoimilain mukaan evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien hautausmaat hoitavat nyt kaikille tarkoitettua ”yleistä hautaustoimea”. Silti seurakunnat voivat vapaasti - käytännössä mielivaltaisesti - päättää, saako heidän hautausmaansa tai krematorionsa kappelissa järjestää ei-kirkollisia hautajaistilaisuuksia (saattotilaisuuksia, jossa vainaja on vielä arkussa) vai ei.

Eri hautausmaiden ja krematorioiden sisätilassa, kappelissa joko voidaan tai ei voida pitää ei-uskonnollinen hautajaistilaisuus, jossa vainaja on arkussa. Helsinki KYLLÄ, Espoo EI, Vantaa KYLLÄ,

Kerava EI, Nurmijärvi KYLLÄ, Tuusula EI, Hyvinkää KYLLÄ, Järvenpää EI, Riihimäki KYLLÄ, Lahti EI, Kotka KYLLÄ, Lappeenranta EI, Tampere KYLLÄ, Jyväskylä EI, Turku KYLLÄ, Pori EI, jne. Kaksijakoisuus kattaa koko maan: monissa kunnissa uskonnotonta hautajaistilaisuutta seurakunnan hautausmaan tai krematorion kappelissa ei saa pitää samalla kun toisissa kunnissa uskonnoton hautajaistilaisuus voidaan pitää seurakunnan hautausmaan tai krematorion kappelissa.

Tällainen epämääräinen tilanne heikentää ihmisten henkistä hyvinvointia eikä kunnioita surevien tunteita. Se voi aiheuttaa ahdistusta myös kuolemaansa lähestymässä oleville ihmisille, ja se aiheuttaa ahdistusta sekä käytännön ongelmia vainajan omaisille ja muille läheisille muutenkin kuormittavassa tilanteessa. Erityisesti kun vainaja tuhkataan, hautajaistilaisuuden pitäminen ennen tuhkausta on hankalaa, jos uskonnollisesti neutraalia hautajaistilaisuuden pitopaikkaa ei ole tarjolla eikä edes seurakunnan kappelia saa käyttää. Eikä arkkuhautauksissakaan hautajaistilaisuuden pitäminen ulkosalla haudan äärellä seisten ole ihmisten yhdenvertaisen kohtelun mukainen käytäntö, vaikka sää suosisikin.

Kuolemantapaus muodostaa psykososiaalisen riskin ja henkisen kuormituksen monen ikäisille vainajan omaisille ja ystäville, lapset ja nuoret mukaan lukien, ja yhteiskunnan tulee turvata, että siihen ei muun kuorman lisäksi enää tule syrjinnän kokemuksia uskonnollisen tai uskonnoton vakaumuksen perusteella. Tämän vuoksi hautaustoimen ei tule olla julkiselle vallalle vain kirkollisia vaan sosiaali- ja terveystoimeen kuuluva asia. Hautaustoimen sääntely ja kehittäminen tulee siirtää sosiaali- ja terveystoimen lainsäädännön piiriin.

Kehittämistoimia tarvitaan

Tuhkausten yhä lisääntyessä krematorioiden määrää tulisi lisätä eri puolilla Suomea, ja uusissa krematorioissa tulisi olla tunnustuksettomat/monikäyttöiset seremoniatilat. Samaan aikaan myös sairaaloiden yhteyteen on perusteltua alkaa järjestää nykyistä laajempia, monikäyttöisiä tiloja ei-kirkollisia saattotilaisuuksia varten. Hautajaiskulttuuri monipuolistuu. Tilojen koristeluja pitäisi voida muuttaa vainajan uskonnollista tai muuta katsomusta kunnioittavalla tavalla.

Hautaustoimea tulee alkaa tarkastella sosiaali- ja terveystoimen osana vainajan omaisten psykososiaalista hyvinvointia ja terveyttä edistäen. Hautaustoimi tulee liittää myös sosiaali- ja terveysjärjestelmän uudistamiseen. Ev.-lut. kirkko saa nyt valtion budjetista rahoitusta 116 miljoonaa euroa, joista yli 100 miljoonaa käytetään hautaustoimeen.

Hautaustoimen järjestämisvastuu olisi perusteltua ottaa lähtökohtaisesti julkiselle vallalle. Julkisen vallan itse hoitamien palvelujen lisäksi voisi jatkossa olla mahdollisuus uskonnollisten ja uskonnottomien yhteisöjen julkisella rahoituksella hoitamille hautausmaille. Myös Vapaa-ajattelijain yhdistysten perustamille ja ylläpitäville hautausmaille tulisi alkaa myöntää rahoitusta; niiden avustamisen puuttuminen koetaan syrjivänä.

Palveluiden tuottajana voisivat olla myös seurakuntien hautausmaat. Niiden saaman rahoituksen tai palveluiden hinnan tulisi kuitenkin riippua siitä, tarjoavatko ne palveluja myös hautajaistilaisuuden pitämiseen kappelissaan tai vastaavassa sisätilassa ennen tuhkausta tai arkkuhautausta.

Selvyyden vuoksi on syytä mainita, että erillisen muistotilaisuuden järjestämiseen varsinaisen hautauksen tai tuhkauksen jättämisen jälkeen on erilaisia pitopaikkoja; esille nostettu ongelma koskee jäähyväis-/saattotilaisuuksia.

Vainajan ruumiin käsittely ja säilytys

-

Ulkomailla kuollut henkilö

-

Laki terveydensuojelulain muuttamisesta

Laki terveydensuojelulain muuttamisesta

-

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä

-

Ylikoski Esa
Vapaa-ajattelijain liitto ry